

C-19/20-1

MA

ODEŚLANIE PREJUDYCJALNE

Gdańsk, dnia 30 grudnia 2019 roku.

Sąd odsyłający: Sąd Okręgowy w Gdańsku XV Wydział Cywilny

Sędzia Sądu Okręgowego Weronika Klawonn

Sygnatura akt sprawy sądu odsyłającego: XV C 458/18

Dane kontaktowe: Sędzia Sądu Okręgowego Weronika Klawonn

Sąd Okręgowy w Gdańsku XV Wydział Cywilny

ul. Nowe Ogrody 30/34

80 – 803 Gdańsk

POLSKA

w.klawonn@gdansk.so.gov.pl

tel. +48 58 32 13 381

Strony postępowania:

Powodowie: osoby fizyczne: I.W oraz R.W.

reprezentowani przez radcę prawnego Barbarę Garlacz

adres dla doręczeń: Kancelaria Radcy Prawnego Barbary Garlacz

ul. Siedmiogrodzka 7 lokal 7, 01-204 Warszawa

Pozwany: Bank BPH Spółka Akcyjna w Gdańsku

reprezentowany przez adwokata Adriana Sienkiewicza

adres dla doręczeń: MERSKI Radcy Prawni i Adwokaci spółka

komandytowa ul. Grobla 21, 61 – 858 Poznań

Wpisano do rejestru	
Trybunału Sprawiedliwości pod numerem	139790
Luksemburg, dnia	17. 01. 2020
Faks/E-mail:	
Wpłynęło dnia:	16/01/20
	Sekretarz, z upoważnienia Miroslav Aleksejev Kierownik wydziału

Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Sąd Okręgowy w Gdańsku XV Wydział Cywilny działając na podstawie art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej zwraca się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnych w odpowiedzi na następujące pytania:

I. Pytania

1. Pytanie 1.

Czy art. 3. ust 1. i 2. w zw. art. 4. ust 1. w zw. z art. 6 ust 1. i art. 7 ust 1. Dyrektywy Rady 93/13 EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29) winien być rozumiany w ten sposób, że sąd krajowy ma obowiązek stwierdzenia nieuczciwości (w rozumieniu art. 3 ust 1. Dyrektywy) warunku umowy zawartej z konsumentem także wówczas, gdy w dacie orzekania na skutek dokonanej przez strony w formie aneksu zmiany treści umowy, warunek został zmieniony tak, że nie ma charakteru nieuczciwego, a stwierdzenie nieuczciwości warunku w jego pierwotnym brzmieniu może skutkować upadkiem (unieważnieniem) całej umowy?

2. Pytanie 2.

Czy art. 6 ust 1 w zw. z art. 3 ust. 1 i 2 zdanie 2 oraz art. 2. Dyrektywy Rady 93/13/ EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29) winien być rozumiany w ten sposób, że zezwala sądowi krajowemu na stwierdzenie nieuczciwości tylko niektórych elementów warunku umownego dotyczącego ustalanego przez bank kursu wymiany waluty, do której indeksowany jest udzielony konsumentowi kredyt (tak jak w postępowaniu głównym) tj. przez eliminację zapisu dotyczącego ustalanej jednostronnie i w niejasny sposób marży banku będącej składową kursu wymiany, a pozostawienie jednoznacznego postanowienia odnoszącego się do średniego kursu banku centralnego (Narodowego Banku Polskiego), co nie rodzi potrzeby zastąpienia wyeliminowanej treści jakimkolwiek przepisem prawa, a skutkować będzie przywróceniem rzeczywistej równowagi pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą, choć zmieni istotę zapisu dotyczącego spełnienia świadczenia przez konsumenta z korzyścią dla niego?

3. Pytanie 3.

Czy art. 6. ust. 1. w związku z art. 7. ust 1. Dyrektywy Rady 93/13/ EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29) należy rozumieć w ten sposób, że nawet w sytuacji wprowadzenia przez ustawodawcę krajowego środków zapewniających zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków umownych, takich jak badany w postępowaniu głównym, poprzez wprowadzenie przepisów nakładających na banki obowiązek szczegółowego określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego wyliczana jest kwota kredytu, rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu, interes publiczny sprzeciwia się stwierdzeniu nieuczciwości tylko niektórych elementów warunku umownego w sposób opisany w pytaniu drugim?

4. Pytanie 4.

Czy brak obowiązywania umowy, o którym mowa w art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/ EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29), stanowiący rezultat wyłączenia nieuczciwych warunków umownych, określonych w art. 2. lit a) w zw. z art. 3. Dyrektywy, należy rozumieć w ten sposób, że jest to sankcja, która może nastąpić jako rezultat konstytutywnego orzeczenia sądu wydanego na wyraźne żądanie konsumenta z konsekwencjami od momentu zawarcia umowy tj. ex tunc, a roszczenia restytucyjne konsumenta i przedsiębiorcy stają się wymagalne wraz z uprawomocnieniem się wyroku?

5. Pytanie 5.

Czy art. 6. ust 1. Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29) w związku z art. 47. Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 30

marca 2010 r. (Dz. Urz. UE. C Nr 83, str. 389) należy rozumieć w ten sposób, że nakłada on na sąd krajowy obowiązek informowania konsumenta, który zgłosił żądanie stwierdzenia nieważności umowy w związku z eliminacją warunków nieuczciwych, o skutkach prawnych takiego rozstrzygnięcia, w tym także o możliwych roszczeniach restytucyjnych przedsiębiorcy (banku), nawet nie zgłoszonych w danym postępowaniu a także takich, których zasadność nie jest jednoznacznie przesądzona, nawet w sytuacji, gdy konsument jest reprezentowany przez zawodowego pełnomocnika?

II. Stan faktyczny sprawy i postępowanie przed sądem krajowym

6. Powodowie jako konsumenci zawarli w 2008 r. z poprzednikiem prawnym pozwanego Banku umowę kredytu hipotecznego na 360 miesięcy. Kredyt był przeznaczony na pokrycie kosztów budowy domu mieszkalnego i jego wykończenie.
7. Powodowie dwa miesiące przed podpisaniem umowy złożyli pisemny wniosek o udzielenie kredytu. Było to po kilkukrotnych spotkaniach z doradcą finansowym (pośrednikiem), który rekomendował kredyt indeksowany do CHF jako korzystniejszy z uwagi na niższą ratę. Pośrednik informował powodów, że kurs CHF w stosunku do PLN może wzrosnąć, co wpłynie na wysokość raty. Powodowie na etapie rozmów związanych z udzieleniem kredytu nie zgłaszali wątpliwości co do konstrukcji kredytu indeksowanego.
8. Powodowie w treści wniosku kredytowego wskazali, że wnoszą o udzielenie kredytu w złotych polskich oraz indeksowanie kursem CHF. Wraz z wnioskiem na oddzielnym druku przygotowanym przez Bank złożyli oświadczenie, że przedstawiono im ofertę kredytu w PLN oraz, że

wybrali kredyty w walucie obcej, będąc uprzednio poinformowanymi o ryzykach zaciągnięcia kredytu w walucie obcej.

9. W umowie kredytu wskazano, że kredyt polega wypłacie w PLN, a po wypłacie indeksacji do waluty CHF według kursu kupna pozwanego z dnia wypłaty wskazanego w tabeli kursów kupna/sprzedaży Banku. Natomiast spłaty kredytu dokonywane są w złotych i są rozliczane według kursu sprzedaży waluty. Kursy kupna/sprzedaży waluty podane w tabeli kursów banku odnoszą się do średniego kursu Narodowego Banku Polskiego oraz marży Banku. Oprocentowanie kredytu jest oparte na stopie referencyjnej Libor 3m.
10. Postanowienia analizowane przez sąd jako nieuczciwe mają następujące brzmienie¹.

„§ 1 ust 1. Bank udziela Kredytobiorcy Kredytu w kwocie (...) złotych polskich, indeksowanego kursem CHF (...), a Kredytobiorca zobowiązuje się do wykorzystania Kredytu zgodnie z postanowieniami Umowy, zwrotu kwoty wykorzystanego Kredytu wraz z odsetkami, w terminach oznaczonych w umowie oraz zapłaty Bankowi prowizji, opłat i innych należności oznaczonych w umowie. Na kwotę kredytu składają się: (...)

W dniu wypłaty saldo kredytu jest wyrażone w walucie do której indeksowany jest Kredyt według kursu kupna waluty do której indeksowany jest kredyt, podanego w Tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez Bank, opisaną szczegółowo w § 17, następnie saldo walutowe przeliczane jest dziennie na złote polskie według kursu sprzedaży waluty do której indeksowany jest Kredyt, podanego w Tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez Bank, opisaną szczegółowo w § 17.”

„§ 7 ust 2.

¹ Pominięto część postanowień nieistotnych z punktu widzenia problemów zawartych w odesłaniu prejudycjalnym oraz nazwę własną poprzednika prawnego pozwanego zastąpiono słowem „Bank”.

Wyplata wskazanej w Wniosku o Wyplate kwoty Kredytu bedzie dokonywana przelewem na wskazany w tym wniosku rachunek bankowy prowadzony w banku krajowym. Dzień dokonania przelewu bedzie uwazany za dzień wypłaty wykorzystanego Kredytu. Każdorazowo wypłacona kwota w złotych polskich zostanie przeliczona na walutę, do której indeksowany jest Kredyt, według kursu kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez Bank, obowiązującego w dniu dokonania wypłaty przez Bank.”

„§ 10 ust. 6.

Rozliczenie każdej wpłaty dokonanej przez Kredytobiorcę, będzie następować według kursu sprzedaży waluty do której indeksowany jest Kredyt podanego w Tabeli kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez Bank, obowiązującego w dniu środków do Banku.(...)”

„ § 17.

1. Do rozliczenia transakcji wypłat i spłat Kredytów stosowane są odpowiednio kursy kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielonych przez Bank walut zawartych w ofercie Banku obowiązujące w dniu dokonania transakcji.

2. Kursy kupna określa się jako średnie kursy złotego do danych walut ogłoszone tabeli kursów średnich NBP minus marża kupna.

3. Kursy sprzedaży określa się jako średnie kursy złotego do danych walut ogłoszone tabeli kursów średnich NBP plus marża sprzedaży.

4. Do wyliczenia kursów kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez Bank stosuje się kursu złotego do danych walut ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP w danym dniu roboczym skorygowane o marże kupna/sprzedaży Banku.

5. Obowiązujące w danym dniu roboczym kursy kupna/sprzedaży dla kredytów hipotecznych udzielanych przez Bank walut zawartych w ofercie

Banku określane są przez Bank po godz. 15.00 poprzedniego dnia roboczego i wywieszane są w siedzibie Banku oraz publikowane na jego stronie internetowej (...).”

11. Średnie kursy walut Narodowy Bank Polski wylicza w każdy dzień roboczy. Ceny walut publikowane są między godziną 11:45 a 12:15. Bank do obliczeń kursu kupna/sprzedaży brał pod uwagę, zgodnie z zapisami umowy, średni kurs Narodowego Banku Polskiego z danego dnia i doliczał (lub odliczał) do niego marżę Banku, której sposób wyliczenia nie został określony w umowie. Tak określony kurs odpowiednio kupna lub sprzedaży waluty był publikowany po godz. 15.00 danego dnia roboczego i obowiązywał w rozliczeniach w dniu następnym.
12. Powodowie terminowo spłacali raty kredytu w złotych polskich. Powodowie wykorzystali kredyt zgodnie z opisanym w umowie przeznaczeniem na budowę i wykończenie domu.
13. 7 marca 2011 r. strony zawarły aneks do umowy Kredytu, zgodnie z którym ustalono, że spłaty kredytu dokonywane będą w złotych polskich albo w walucie, do której indeksowany jest kredyt. W aneksie zawarto postanowienia opisujące sposób wyliczenia marży Banku wykorzystywanej do określenia kursu kupna/sprzedaży waluty indeksacji. Za sporządzenie aneksu Bank pobrał opłatę.
14. Od zawarcia aneksu powodowie spłacają raty kredytu w CHF, dokonując zakupu waluty na wolnym rynku.
15. W latach 2006 – 2008, kiedy to zawierano najwięcej umów kredytów indeksowanych (denominowanych) do franka szwajcarskiego, konsumenci nie kwestionowali przed sądami ani ich ważności, ani też nie wskazywali na nieuczciwość zawartych w nich klauzul, choć niekiedy klauzule umów kredytowych podlegały kontroli abstrakcyjnej Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Dopiero wzrost kursu franka szwajcarskiego (w tym szczególnie wysokie notowania tej waluty w tzw.

czarny czwartek w styczniu 2015 r.) pociągający za sobą istotny wzrost wyrażonych w złotych rat kredytu, stał się przyczyną poszukiwania środków dla zaradzenia trudnej sytuacji wielu konsumentów. Konsumenty zrzeszają się w stowarzyszeniach, stanowiąc silną grupę nacisku. Reprezentacja klientów w sporach dotyczących tzw. kredytów frankowych stanowi istotny segment rynku usług prawniczych. Na rynku funkcjonują podmioty, które reklamują swoją działalność polegającą na reprezentacji konsumentów w sporach z bankami, akcentując duże szanse wygrania sprawy i otrzymania przez konsumenta zwrotu chociażby części wpłaconych rat kredytu.

16. Związek Banków Polskich po ogłoszeniu wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 3 października 2019 roku w sprawie C-260/18 zamieścił na swojej stronie internetowej komunikat, w którym wskazuje, że w razie stwierdzenia nieważności umowy bankowi przysługuje roszczenie o zwrot wypłaconego kapitału oraz roszczenie o wynagrodzenie za korzystanie z tego kapitału. Przez czas ustalony w umowie, kredytobiorca mógł bowiem korzystać z oddanego mu kapitału, natomiast bank nie mógł żądać jego zwrotu przed nadejściem terminu określonego w umowie. Brak obecnie wypowiedzi doktryny i stanowiska orzecznictwa co do zasadności roszczeń o wynagrodzenie za korzystanie z kapitału udostępnionego w wykonaniu umowy, co do której orzeczono nieważność.

17. Powodowie w niniejszej sprawie są reprezentowani przez zawodowego pełnomocnika, prowadzącego liczne sprawy dotyczące sporów konsumentów z bankami na tle kredytów indeksowanych (denominowanych) do waluty obcej.

18. Powodowie w tej sprawie domagają się:

1) stwierdzenia nieważności umowy Kredytu z uwagi na jej sprzeczność w części dotyczącej klauzul indeksacyjnych z bezwzględnie obowiązującymi

przepisami prawa krajowego

- 2) stwierdzenia nieważności umowy jako zawartej przez powodów pod wpływem błędu w zakresie całkowitego kosztu kredytu oraz rzeczywistej rocznej stopy procentowej,
- 3) stwierdzenia nieważności całej umowy Kredytu z uwagi na nieuczciwość wskazanych wyżej klauzul umownych dotyczących indeksacji
- 4) zwrotu przez bank wszystkich uiszczonych do dnia wniesienia pozwu przez powodów na jego rzecz kwot tytułem rat kapitałowo-odsetkowych oraz opłat.

19. Pozwany Bank domaga się oddalenia powództwa, wskazując, że umowa pozostaje zgodna z przepisami prawa krajowego, konsumenci nie zostali wprowadzeni w błąd, zaś klauzule indeksacyjne nie mają charakteru nieuczciwych. Ponadto pozwany podniósł zarzut przedawnienia roszczeń pieniężnych powodów. Bank nie zgłosił roszczeń restytucyjnych.

20. Pierwsze dwa żądania zgłoszone przez powodów nie odnoszą się do kwestii związanych z odesłaniem prejudycjalnym i sąd krajowy dokona ich oceny we własnym zakresie. Na obecnym etapie sprawy sąd krajowy uznaje argumentację strony powodowej dotyczącą tych żądań za niedostateczną dla uwzględnienia powództwa o stwierdzenie nieważności umowy w oparciu o jej niezgodność z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa krajowego oraz w oparciu o instytucję błędu.

21. Aktualna jest w związku z tym konieczność rozważenia zasadności żądania stwierdzenia nieważności umowy z uwagi na zawarte w niej nieuczciwe klauzule i dalej zasadności żądania zwrotu wpłaconych przez konsumentów na rzecz Banku kwot. Ocena tych żądań wskazanych w pkt 3) i 4) akapitu osiemnastego wymaga uprzedniej wykładni prawa Unii Europejskiej.

22. Przedstawienie pytań prejudycjalnych zostało poprzedzone kontradycyjną debatą stron postępowania w formie ustnej oraz pisemnej.
23. Sąd krajowy uznaje, że na gruncie przepisów prawa polskiego tj. 385.¹ § 1. i 3. kodeksu cywilnego, postanowienia zawartej pomiędzy stronami umowy dotyczące indeksacji wyrażonej w walucie polskiej (PLN) kwoty kredytu oraz spłat rat kapitałowo-odsetkowych do franka szwajcarskiego (CHF) oraz postanowienia dotyczące zasad ustalania kursu odnoszą się do głównego przedmiotu umowy – także w rozumieniu art. 4. ust. 2 Dyrektywy (por. wyrok TSUE z dnia 20 września 2017 r. C-186/16 *Andriuc*, pkt. 38; wyrok TSUE z 30 kwietnia 2014 r. C-26/13 *Kasler i Kaslerane Rabai*, pkt. 59). Postanowienia dotyczące mechanizmu indeksacji zostały wyrażone na tyle zrozumiałym językiem, że powodowie jako konsumenci po rozmowach z doradcą kredytowym mieli dostateczną świadomość ryzyka zmiany kursu waluty (choć w praktyce nie liczyli się z tak znaczącym wzrostem kursu CHF w stosunku do PLN), co potwierdzili składając na piśmie stosowne oświadczenie. W tej sytuacji warunki umowne dotyczące mechanizmu indeksacji nie są uznane przez sąd krajowy za nieuczciwe w rozumieniu przepisu art. 385.¹ § 1. i 3. kodeksu cywilnego wykładanego zgodnie z art. 3. ust. 1. w związku z art. 4. ust. 2. Dyrektywy. Sąd krajowy uznaje natomiast za nieuczciwe w świetle tych przepisów te warunki umowy, które dotyczą sposobu ustalania kursu waluty, ale tylko w zakresie uzależniającym kurs kupna lub sprzedaży waluty od marży banku, która była ustalana jednostronnie przez Bank przy zastosowaniu mechanizmów nieznanymi konsumentowi. Zdaniem sądu krajowego nie są nieuczciwe te elementy warunku dotyczącego kursu waluty, które odnoszą się do kursu średniego Narodowego Banku Polskiego jako podstawy ustalenia kursu. Sąd krajowy ocenia także, że zamieszczenie w zwartym między stronami

aneksie do umowy kredytu wyjaśnienia mechanizmu ustalania marży banku będącej składową kursu wymiany waluty spowodowało, że warunek ten utracił swój nieuczciwy charakter.

III. Ramy prawne

Prawo Unii Europejskiej

24. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 30 marca 2010 r. (Dz. Urz. UE. C Nr 83, str. 389)

Artykuł 47.

Każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule.

Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela.

Pomoc prawna jest udzielana osobom, które nie posiadają wystarczających środków, w zakresie w jakim jest ona konieczna dla zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

25. Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dz. Urz. UE.L 2016 Nr 95 str. 29, zmiany: Dz.Urz.UE.L 2018 Nr 155, poz. 35, Dz.Urz.UE.L 2016 Nr 276, poz. 17[1], Dz.Urz.UE.L 2011 Nr 304, poz. 64) [dalej Dyrektywa 93/13/EWG lub Dyrektywa]

Motyw czwarty:

Obowiązkiem Państw Członkowskich jest zapewnienie, aby umowy zawierane z konsumentami nie zawierały nieuczciwych warunków.

Motyw dwudziesty pierwszy:

Państwa Członkowskie powinny zapewnić, aby nieuczciwe warunki nie były zamieszczane w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami oraz, jeżeli jednak takie warunki zostaną w nich zawarte, aby nie były one wiążące dla konsumenta, oraz zagwarantować, żeby umowa obowiązywała strony zgodnie z zawartymi w niej postanowieniami, pod warunkiem, że po wyłączeniu z umowy nieuczciwych warunków, może ona nadal obowiązywać.

Motyw dwudziesty czwarty:

Sądy i organy administracyjne Państw Członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji skuteczne środki zapobiegające stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

Artykuł 3:

1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

2. Warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej i konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Fakt, że niektóre aspekty warunku lub jeden szczególny warunek były negocjowane indywidualnie, nie wyłącza stosowania niniejszego artykułu do pozostałej części umowy, jeżeli ogólna ocena umowy wskazuje na to, że została

ona sporządzona w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Jeśli sprzedawca lub dostawca twierdzi, że standardowe warunki umowne zostały wynegocjowane indywidualnie, ciężar dowodu w tym zakresie spoczywa na nim.

Artykuł 4

1. Nie naruszając przepisów art. 7., nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.

2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem.

Artykuł 6

1. Państwa Członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.

Prawo polskie

26. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (jednolity tekst: Dziennik Ustaw 2019 r. poz. 1145) [dalej kodeks cywilny].

Artykuł 58.

§ 1. Czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy.

§ 2. Nieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

§ 3. Jeżeli nieważnością jest dotknięta tylko część czynności prawnej, czynność pozostaje w mocy co do pozostałych części, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana.

Artykuł 120.

§ 1. Bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne. Jeżeli wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, bieg terminu rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie.

Artykuł 353¹.

Strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

Artykuł 358. (w brzmieniu ustawy z dnia 23.10.2008 r. (Dz.U. Nr 228, poz. 1506), która weszła w życie 24 stycznia 2009 roku)

§ 1. Jeżeli przedmiotem zobowiązania jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, dłużnik może spełnić świadczenie w walucie polskiej, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność

prawna zastrzega spełnienie świadczenia w walucie obcej.

§ 2. Wartość waluty obcej określa się według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe lub czynność prawna stanowi inaczej. W razie zwłoki dłużnika wierzyciel może żądać spełnienia świadczenia w walucie polskiej według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia, w którym zapłata jest dokonana.

Artykuł 385.¹

§ 1. Postanowienia umowy zawieranej z konsumentem niezgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

§ 2. Jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie.

§ 3. Niezgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta.

§ 4. Ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje.

Artykuł 385.²

Oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej treść, okoliczności zawarcia oraz uwzględniając umowy pozostające w związku z umową obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny.

Artykuł 388.

§ 1. Jeżeli jedna ze stron, wyzyskując przymusowe położenie, niedołęstwo lub niedoświadczanie drugiej strony, w zamian za swoje świadczenie przyjmuje albo zastrzega dla siebie lub dla osoby trzeciej świadczenie, którego wartość w chwili zawarcia umowy przewyższa w rażącym stopniu wartość jej własnego świadczenia druga strona może żądać zmniejszenia swego świadczenia lub zwiększenia należnego jej świadczenia, a w wypadku, gdy jedno i drugie byłoby nadmiernie utrudnione, może żądać unieważnienia umowy.

Artykuł 405.

Kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości.

Artykuł 410.

§ 1. Przepisy artykułów poprzedzających stosuje się w szczególności do świadczenia nienależnego.

§ 2. Świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia.

27. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. kodeks postępowania cywilnego (tekst jednolity z dnia 19 lipca 2019 r. Dziennik Ustaw z 2019 r. pozycja 1460)

Artykuł 5.

W razie uzasadnionej potrzeby sąd może udzielić stronom i uczestnikom postępowania występującym w sprawie bez adwokata, radcy prawnego, rzecznika patentowego lub radcy Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych.

Artykuł 156.¹

W miarę potrzeby na posiedzeniu przewodniczący może pouczyć strony o prawdopodobnym wyniku sprawy w świetle zgłoszonych do tej chwili twierdzeń i dowodów.

Artykuł 156.²

Jeżeli w toku posiedzenia okaże się, że o żądaniu lub wniosku strony można rozstrzygnąć na innej podstawie prawnej, niż przez nią wskazana, uprzedza się o tym strony obecne na posiedzeniu.

Artykuł 212.

§ 2. W razie uzasadnionej potrzeby przewodniczący może udzielić stronom niezbędnych pouczeń, a stosownie do okoliczności zwraca uwagę na celowość ustanowienia pełnomocnika procesowego.

28. Ustawa z dnia 21 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dziennik Ustaw Nr 165, poz. 984)

Artykuł 1

W ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665, z późn. zm.2)) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 69:

a) w ust. 2 po pkt 4 dodaje się pkt 4a w brzmieniu:

« 4a) w przypadku umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska, szczegółowe zasady określania sposobów i

terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu, »,

b) po ust. 2 dodaje się ust. 3 w brzmieniu:

3. W przypadku umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska, kredytobiorca może dokonywać spłaty rat kapitałowo-odsetkowych oraz dokonać przedterminowej spłaty pełnej lub częściowej kwoty kredytu bezpośrednio w tej walucie. W tym przypadku w umowie o kredyt określa się także zasady otwarcia i prowadzenia rachunku służącego do gromadzenia środków przeznaczonych na spłatę kredytu oraz zasady dokonywania spłaty za pośrednictwem tego rachunku.

Artykuł 4.

W przypadku kredytów lub pożyczek pieniężnych zaciągniętych przez kredytobiorcę lub pożyczkobiorcę przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy ma zastosowanie art. 69 ust. 2 pkt 4a oraz art. 75b ustawy, o której mowa w art. 1, w stosunku do tych kredytów lub pożyczek pieniężnych, które nie zostały całkowicie spłacone - do tej części kredytu lub pożyczki, która pozostała do spłacenia. W tym zakresie bank dokonuje bezpłatnie stosownej zmiany umowy kredytowej lub umowy pożyczki.

IV. Uzasadnienie pytań prejudycjalnych

29. Co do pytania pierwszego.

Czy art. 3 ust 1 i 2 . w zw. art. 4 ust 1. w zw. z art. 6 ust 1. i art. 7 ust 1. Dyrektywy Rady 93/13 EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29) winien być

rozumiany w ten sposób, że sąd krajowy ma obowiązek stwierdzenia nieuczciwości (w rozumieniu art. 3 ust 1. Dyrektywy) warunku umowy zawartej z konsumentem także wówczas, gdy w dacie orzekania na skutek dokonanej przez strony w formie aneksu zmiany treści umowy, warunek został zmieniony tak, że nie ma charakteru nieuczciwego, a stwierdzenie nieuczciwości warunku w jego pierwotnym brzmieniu może skutkować upadkiem (unieważnieniem) całej umowy?

30. W stanie faktycznym sprawy, jeszcze przed uchwaleniem i wejściem w życie przepisów ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 165, poz. 984), strony zawarły aneks do umowy, w którym przewidziano możliwość spłaty kredytu przez konsumenta w walucie indeksacji oraz zapisano mechanizm obliczania marży banku stanowiącej składową kursu waluty indeksacji w razie skorzystania przez konsumenta z uprawnienia do spłaty kredytu w walucie polskiej. Tym samym, jak ocenił sąd w świetle prawa krajowego, mające nieuczciwy charakter postanowienie umowy w pierwotnym brzmieniu obecnie nie wiąże stron. Nie należy jednak zapominać, że w oparciu o ów nieuczciwy warunek zostało wyliczone saldo kredytu, oraz doszło do spłaty szeregu rat kapitałowo odsetkowych. To z kolei rodzi słuszne, chociażby częściowo, roszczenia restytucyjne powodów.

31. Trybunał Sprawiedliwości w wyroku z 20 września 2017 r. Andrucic C-186/16 wyjaśnił, że oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego należy dokonywać w odniesieniu do momentu zawarcia danej umowy, z uwzględnieniem ogółu okoliczności, które mogły być znane przedsiębiorcy w owym momencie i mogły mieć wpływ na późniejsze wykonanie umowy (pkt. 57.). Również w orzecznictwie sądów polskich ugruntował się pogląd, wsparty uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu

Najwyższego z 20 czerwca 2018 r. w sprawie III CZP 29/17, że oceny tego, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹§ 1 kodeksu cywilnego) dokonuje się według stanu z dnia zawarcia umowy. Nie ma przy tym znaczenia to, w jaki sposób postanowienie było faktycznie wykonywane przez strony.

32. W niniejszej sprawie problem nie dotyczy jednak tego, na jaki czas dokonywać oceny nieuczciwości postanowienia umownego. Istota problemu, przed którym staje sąd, sprowadza się do tego, czy wobec stwierdzenia nieuczciwości postanowienia umownego w jego pierwotnym brzmieniu uprawnione jest wyprowadzanie przewidzianych prawem skutków tego stanu rzeczy w sytuacji, gdy postanowienie wolą stron zostało zmienione. Efektem uznania nieuczciwości postanowienia powinna być bowiem jego eliminacja i stworzenie pod względem prawnym i ekonomicznym takiej sytuacji konsumenta, w jakiej by się znalazł w braku takiego warunku (vide: wyrok TSUE z 15 marca 2012 roku, Perenicova i Perenic C-453/10, pkt. 31, wyrok TSUE z 21 grudnia 2016 r. Gutierrez Naranjo i in. C-154/15, C-307/15 i C-308/15, pkt 61., wyrok TSUE z 14 marca 2019 r. Dunai C-118/17). Jednakże w przypadku takim, jak w postępowaniu głównym, o ile okaże się niedopuszczalne stwierdzenie nieuczciwości jedynie części postanowienia umownego, może zajść konieczność upadku całej umowy – i to ze skutkiem od dnia jej zawarcia tj. ex. tunc. To z kolei wydaje się sprzeczne z wyrażoną uprzednio wolą konsumenta i banku, którzy zawierając aneks zmieniający nieuczciwe postanowienie doprowadzili do rzeczywistej równowagi stron. Tym samym wyrok sądu dotyczyłby umowy w innym brzmieniu niż wiążąca strony na dzień wyrokowania. Stwierdzenie upadku (unieważnienie) umowy skutkowałoby obowiązkiem zwrotu przez Bank nie tylko świadczeń wpłaconych przez konsumentów na podstawie nieuczciwych postanowień, lecz także tych,

które zostały wpłacone w oparciu o zmienione aneksem postanowienia uczciwe. Taki rezultat wydaje się sprzeczny z celem Dyrektywy, który polega na przywróceniu równowagi między stronami umowy, co do zasady przy jednoczesnym utrzymaniu umowy w mocy jako całości, a nie na wyeliminowaniu z obrotu wszystkich umów zawierających nieuczciwe warunki (vide: wyrok TSUE z 15 marca 2012 roku, Perenicova i Perenic C-453/10, pkt. 31.).

33. Co do pytania drugiego.

Czy art. 6 ust 1 w zw. z art. 3 ust. 1 i 2 zdanie 2 oraz art. 2. Dyrektywy Rady 93/13/ EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29) winien być rozumiany w ten sposób, że zezwala sądowi krajowemu na stwierdzenie nieuczciwości tylko niektórych elementów warunku umownego dotyczącego ustalanego przez bank kursu wymiany waluty, do której indeksowany jest udzielany konsumentowi kredyt (tak jak w postępowaniu głównym) tj. przez eliminację zapisu dotyczącego ustalonej jednostronnie i w niejasny sposób marży banku będącej składową kursu wymiany a pozostawienie jednoznacznego postanowienia odnoszącego się do średniego kursu banku centralnego (Narodowego Banku Polskiego), co nie rodzi potrzeby zastąpienia wyeliminowanej treści jakimkolwiek przepisem prawa, a skutkować będzie przywróceniem rzeczywistej równowagi pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą, choć zmieni istotę zapisu dotyczącego spełnienia świadczenia przez konsumenta z korzyścią dla niego?

34. Klauzula podlegająca badaniu w postępowaniu głównym (przytoczony § 17. ust. 2., 3. i 4. umowy) została sformułowana w ten sposób, że kurs kupna waluty określono jako wynik działania: średni kurs waluty ogłoszony w tabeli kursów NBP minus marża kupna, zaś odpowiednio

kurs sprzedaży waluty określono jako wynika działania: średni kurs waluty ogłoszony w tabeli kursów NBP *plus marża sprzedaży*. O ile średni kurs NBP jest wartością obiektywną – niezależną od woli stron, o tyle marża banku jest wyliczana przez ten bank. Przy tym pierwotne brzmienie umowy nie opisywało zasady wyliczenia marży, co zdaniem Sądu było sprzeczne z wymogami dobrej wiary i powodowało znaczącą nierównowagę praw na niekorzyść konsumenta. Tym samym postanowienie w zakresie dotyczącym marży należy uznać za nieuczciwe.

35. Sąd krajowy staje przed zagadnieniem, czy w świetle art. 385.¹§ 1. kodeksu cywilnego, który powinien podlegać interpretacji zgodnej z prawem Unii Europejskiej, w kontekście artykułu 6. ust. 1 Dyrektywy oraz dotychczasowego orzecznictwa Trybunału, dopuszczalna jest eliminacja jako nieuczciwego tylko jednego elementu postanowienia umownego, przy pozostawieniu pozostałych.

36. W sprawie toczącej się w postępowaniu głównym eliminacja uznanego przez sąd krajowy postanowienia dotyczącego marży banku, która jest jednym z dwóch czynników mających wpływ na kurs waluty, nie wymaga zastąpienia powstałej luki jakimkolwiek innym zapisem. Choć nie trudno zauważyć, że eliminacja z wyrażonego w postanowieniu umownym elementu, spowoduje, że określony w umowie kurs kupna waluty będzie równy kursowi sprzedaży, gdyż oba te kursy będą odpowiadały średniemu kursowi Narodowego Banku Polskiego. Taki zabieg wprawdzie zmienia sens pierwotnego brzmienia postanowienia umownego, gdyż pozbawia banku zysku wynikającego ze spreadu walutowego. Warto jednak zauważyć, że to właśnie niejasny zysk Banku wynikający z różnicy kursu walutowego stanowił o nieuczciwości warunku umownego. Dlatego też jego eliminacja nieuczciwość tę likwiduje.

37. Zdaniem sądu krajowego sytuacja ta różni się od tych, na kanwie których

została zaprezentowana doktryna zakazu redukcji utrzymującej skuteczność, gdyż, jak wskazano, nie wymaga zastąpienia luki powstałej po eliminacji części warunku umownego jakimkolwiek innym zapisem. Z drugiej jednak strony nie sprowadza się do prostego wyłączenia całego postanowienia umownego, o którym wprost mowa w art. 6. ust 1. Dyrektywy i przyjmowanej dotychczas wykładni. Dlatego też zdaniem sądu krajowego istnieje potrzeba rozwiania w tym zakresie wątpliwości na tle wykładni art. 6 ust. 1 Dyrektywy i udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy dopuszczalna jest eliminacja jedynie części warunku umownego, która stanowi o jego nieuczciwym charakterze, bez potrzeby zastąpienia go jakimkolwiek innym zapisem, nawet wówczas, gdy doprowadzi to do zmiany sensu tego warunku.

38. Co do pytania trzeciego.

Czy art. 6. ust. 1. w związku z art. 7. ust 1. Dyrektywy Rady 93/13/ EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29) należy rozumieć w ten sposób, że nawet w sytuacji wprowadzenia przez ustawodawcę krajowego środków zapewniających zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków umownych, takich jak badany w postępowaniu głównym, poprzez wprowadzenie przepisów nakładających na banki obowiązek szczegółowego określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego wyliczana jest kwota kredytu, rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu, interes publiczny sprzeciwia się stwierdzeniu nieuczciwości tylko niektórych elementów warunku umownego w sposób opisany w pytaniu drugim?

39. Pytanie trzecie łączy się ściśle z pytaniem drugim.

40. Dotychczasowe orzecznictwo, w którym Trybunał Sprawiedliwości

artykułował zakaz redukcji utrzymującej skuteczność, odnosiło się do sytuacji, w której eliminacja części postanowienia umownego miała być zastąpiona przepisem prawa, względnie orzeczeniem samego sądu. Trybunał zakaz tego rodzaju zabiegów zmierzających do zachowania skutku wiążącego postanowienia umownego przy eliminacji tych jego elementów, które były nieuczciwe, uzasadniał interesem publicznym chronionym Dyrektywą (wyrok TSUE z 14 czerwca 2012 r. Banco Espanol de Credito SA C-618/10, pkt. 67 – 69). Dyrektywa zakłada, że sankcja unieważnienia w drodze orzeczenia sądu nieuczciwych postanowień, a czasem dalej całej umowy, ma zniechęcić sprzedawców (dostawców) do stosowania nieuczciwych klauzul w przyszłości. Twórcze orzecznictwo sądów, mogłoby ten cel zniweczyć (wyrok TSUE z 12 czerwca 2012 r. Banco Espaniol de Credito SA C-618/10 pkt. 65 – 69; wyrok TSUE z 21 grudnia 2016 r. Francisco Gutierrez Naranjo C-154/15, C-307/15, C-308/15 pkt. 56 – 57 i 60 – 61).

41. Interes publiczny chroniony Dyrektywą został opisany w jej motywach wstępnych. Wyraża się on w ochronie obywateli jako konsumentów przed nadużyciami ze strony sprzedawców lub dostawców, w szczególności przed nieuczciwym wyłączeniem lub ograniczaniem praw konsumentów w standardowych umowach. Realizacja tego celu winna nastąpić zasadniczo przez przyjęcie norm prawnych implementujących dyrektywę.
42. Zdaniem sądu pytającego konieczne jest dokonanie wykładni art. 6. ust. 1 w związku z art. 7. ust. 1 Dyrektywy z związku z motywami Dyrektywy (pierwszym, drugim, trzecim, szóstym, siódmym, ósmym, i dwudziestym pierwszym) czy w sytuacji, gdy Państwo Członkowskie przyjęło regulacje ustawowe prowadzące do tego, że nieuczciwe warunki (takie jak będące przedmiotem postępowania głównego) nie mogą już być zamieszczane w umowie, przez co długoterminowy cel Dyrektywy w tym zakresie został już osiągnięty, w dalszym ciągu konieczne jest

zniechęcanie przedsiębiorców do stosowania tego rodzaju warunków przez utrzymanie penalnych skutków stwierdzenia nieuczciwości postanowienia umownego.

43. Polski ustawodawca, dostrzegłszy praktykę banków udzielania kredytów indeksowanych do waluty obcej oraz niedostatek regulacji w tym zakresie, ustawą z 29 lipca 2011 r. wprowadził, jako element istotny umowy kredytu denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska, szczegółowe zasady określania sposobów i terminów ustalenia kursu wymiany waluty, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transze i raty kapitałowo-odsetkowych oraz zasady przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu (art. 1 pkt 1) ustawy z 29 lipca 2011 o zmianie ustawy Prawo Bankowe oraz niektórych innych ustaw Dz.U. Nr 165, poz. 984). Tym samym, w ocenie sądu, polski ustawodawca w zakresie ocenianego jako nieuczciwy warunku umownego dotyczącego tabel kursowych, wypełnił obowiązek wynikający z motywu czwartego, motywu dwudziestego pierwszego oraz art. 7 ust. 1 Dyrektywy.

44. W tej sytuacji sąd ma wątpliwość, czy w dalszym ciągu istnieje uzasadnienie dla zakazu redukcji utrzymującej skuteczność (rozumianej jako dopuszczalność eliminacji części warunku umownego), co może doprowadzić do unieważnienia całej umowy, skoro i tak wyrok nie wywoła skutku odstraszającego. To nie wyrok stanie się przyczyną, dla której banki odstąpią od zamieszczania w umowach warunków takich, jaki jest przedmiotem badania w postępowaniu głównym. Tą przyczyną jest już bowiem przepis ustawy przyjętej przez Państwo Członkowskie.

45. Co do pytania czwartego

Czy brak obowiązywania umowy, o którym mowa w art. 6 ust. 1 Dyrektywy, stanowiący rezultat wyłączenia nieuczciwych warunków umownych,

określonych w art. 2. lit a) w zw. z art. 3. Dyrektywy, należy rozumieć w ten sposób, że jest to sankcja, która może nastąpić jako rezultat konstytutywnego orzeczenia sądu wydanego na wyraźne żądanie konsumenta z konsekwencjami od momentu zawarcia umowy tj. ex tunc, a roszczenia restytucyjne konsumenta i przedsiębiorcy stają się wymagalne wraz z uprawomocnieniem się wyroku?

46. Sąd, analizując przepisy prawa krajowego, w szczególności kodeksu cywilnego, dochodzi do przekonania, że polski ustawodawca, wbrew motywowi dwudziestemu pierwszemu Dyrektywy oraz artykułowi 6 ust 1. Dyrektywy nie implementował w pełni do polskiego porządku prawnego celów Dyrektywy wyrażających się w konieczności zapewnienia, aby umowa zawarta pomiędzy konsumentem a sprzedawcą (dostawcą) nie obowiązywała, jeżeli nie jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków. W myśl art. 3851§ 2 kodeksu cywilnego jeżeli postanowienie umowne zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Ustawodawca krajowy pominął wyrażone w artykule 6 ust. 1 Dyrektywy zastrzeżenie „o ile jest to możliwe po wyłączeniu nieuczciwych warunków”.
47. Sąd ma na uwadze, że podczas stosowania przepisów prawa wewnętrznego sąd krajowy, który rozpoznaje spór zawisty wyłącznie pomiędzy jednostkami, jest zobowiązany uwzględnić całość przepisów prawa krajowego i interpretować je tak dalece, jako to możliwe, w świetle treści i zamierzeń dyrektywy, aby uzyskać rozstrzygnięcie zgodnie z wyznaczonym jej celem.
48. W sądach polskich kształtuje się linia orzecznicza, zgodnie z którą w sytuacji, gdy obowiązywanie umowy nie jest możliwe po eliminacji nieuczciwych postanowień, stwierdza się jej nieważność na podstawie artykułu 58. § 3. w zw. z §1. kodeksu cywilnego (por. np. wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z 15 marca 2019 r. XXV C 2/19). Powołany

art. 58. §1. i 3. kodeksu cywilnego doczekał się na gruncie innych stanów faktycznych utrwalonej wykładni, zgodnie z którą nieważność czynności prawnej oznacza, że nie wywołuje ona jakichkolwiek skutków prawnych w niej wyrażonych, co następuje z mocy prawa, niezależnie o woli stron, a wyrok stwierdzający nieważność czynności prawnej ma charakter deklaratoryjny. Na gruncie polskiego kodeksu cywilnego dopuszczalne jest ponadto unieważnienie umowy z mocą wsteczną (tj. od dnia zawarcia) na podstawie konstytucyjnego orzeczenia sądu wydanego na wniosek strony umowy w ramach instytucji wyzysku uregulowanej w art. 388. kodeksu cywilnego. Przesłanki skorzystania z tego uprawnienia przez stronę umowy są oczywiście zgoła odmienne od tych, na które wskazuje artykuł 3. ust. 1. i 2. Dyrektywy. W orzecznictwie sądów krajowych dotyczących umów kredytowych indeksowanych do waluty obcej raczej nie spotyka się jednak sięgania w drodze analogii do art. 388. kodeksu cywilnego.

49. Dotychczasowe orzecznictwo TSUE na tle wykładni artykułu 6. ust. 1 Dyrektywy wskazuje jednak na inne, niż prezentowane w orzecznictwie polskim, cechy sankcji braku dalszego obowiązywania umowy, gdy nie jest to możliwe po usunięciu z jej treści postanowień niedozwolonych. I tak na przykład w wyroku z 30 kwietnia 2014 w sprawie C-26/13 Kasler, Kaslerene Rabai w pkt. 84 Trybunał stwierdził, że unieważnienie umowy wywiera co do zasady takie same następstwa, jak postawienie pozostałej do spłaty kwoty kredytu w stan natychmiastowej wymagalności. Z kolei w wyroku z 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18 Dziubak Trybunał wskazał, że utrzymanie umowy w mocy lub jej unieważnienie przez sąd wobec usunięcia nieuczciwych warunków uzależnione jest od woli konsumenta w tym względzie (vide punkt 2) i 4) sentencji). Natomiast w wyroku C-154/15, C-307/15, C-308/15 z 21 grudnia 2016 r. Francisco Gutierrez Naranjo Trybunał akcentuje prawo

konsumenta do zwrotu nienależnie nabytych z jego szkodą korzyści przez przedsiębiorcę w oparciu o nieuczciwy warunek (vide pkt. 66.). Oznaczać by to mogło, że unieważnienie umowy wobec eliminacji warunków niedozwolonych następuje z mocy konstytutywnego orzeczenia sądu, a nie z mocy samego prawa i to na żądanie tylko jednej strony umowy, czyli konsumenta, prowadząc do powstania po jego stronie roszczenia o zwrot niesłusznie nabytych przez przedsiębiorcę kosztem konsumenta korzyści. Sąd krajowy na gruncie przytoczonych orzeczeń ma wątpliwości, czy tak właśnie należy rozumieć sankcję braku obowiązywania umowy.

50. Wykładnia artykułu 6. ust. 1. Dyrektywy co do istoty braku obowiązywania umowy wobec wyłączenia nieuczciwych warunków ma istotne znaczenie dla dokonania przez sąd w postępowaniu głównym interpretacji prawa krajowego w zgodzie z celem Dyrektywy. Ustalenie charakteru tej sankcji jest niezbędne dla oceny daty wymagalności zgłoszonych przez powodów roszczeń restytucyjnych oraz zasadności podniesionego przez pozwanego zarzutu przedawnienia. W dalszej kolejności może okazać się ważna dla oceny tego, czy unieważnienie umowy leży w interesie konsumenta. W razie bowiem przyjęcia, że wyrok stwierdzający nieważność (brak obowiązywania umowy) ma charakter konstytutywny, nie można wykluczyć, że Bank w innym postępowaniu zgłosi wobec konsumenta żądanie zwrotu wypłaconego (uruchomionego) kredytu i można zakładać, że roszczenie to nie będzie przedawnione. W przeciwnej sytuacji bank musiałby się liczyć ze skutecznym zarzutem przedawnienia. Jakkolwiek w tym ostatnim zakresie rozważania mają charakter hipotetyczny, to mogą one wpłynąć na ocenę tego, czy nieważność umowy leży w interesie konsumenta.

51. W ostateczności nawet rozbieżność wykładni artykułu 6. ust. 1 Dyrektywy z regulacjami krajowymi i brak możliwości dokonania

interpretacji przepisów prawa krajowego w zgodzie z celem Dyrektywy, mogłaby świadczyć o wadliwej implementacji Dyrektywy przez polskiego ustawodawcę i otworzyć drogę do odpowiedzialności odszkodowawczej państwa polskiego.

52. Z powyższych względów konieczne jest udzielenie odpowiedzi na pytanie czwarte.

53. Co do pytania piątego

Czy art. 6. ust 1. Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29) w związku z art. 47. Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej dnia 30 marca 2010 r. (Dz. Urz. UE. C Nr 83, str. 389) należy rozumieć w ten sposób, że nakłada on na sąd krajowy obowiązek informowania konsumenta, który zgłosił żądanie stwierdzenia nieważności umowy w związku z eliminacją warunków nieuczciwych, o skutkach prawnych takiego rozstrzygnięcia, w tym także o możliwych roszczeniach restytucyjnych przedsiębiorcy (banku), nawet nie zgłoszonych w danym postępowaniu a także takich, których zasadność nie jest jednoznacznie przesądzona, nawet w sytuacji, gdy konsument jest reprezentowany przez zawodowego pełnomocnika?

54. Odpowiedź na pytanie piąte okaże się istotna dla postępowania głównego jedynie wówczas, gdy Trybunał Sprawiedliwości uzna, że artykuł 6. ust. 1 Dyrektywy winien być rozumiany w ten sposób, że nakłada na sąd obowiązek badania nieuczciwości warunku także wtedy, gdy warunek ten został następczo wolą stron zmieniony, zaś stoi na przeszkodzie uznaniu za nieuczciwe jedynie niektórych elementów warunku umownego. W takiej sytuacji, zdaniem sądu, w postępowaniu głównym zaistnieją

przesłanki do tego, aby orzec o braku obowiązywania umowy w całości.

55. Jak już zaznaczono, Trybunał Sprawiedliwości w orzeczeniach dotyczących wykładni artykułu 6. ust. 1. akcentował, że ochrona konsumenta może zostać zapewniona jedynie wtedy, gdy uwzględnione zostaną jego rzeczywiste i tym samym bieżące interesy. Podobnie skutki, przed którymi interesy te powinny być chronione, to takie, które rzeczywiście powstałyby, w okolicznościach istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu, gdyby sąd krajowy unieważnił umowę (wyrok TSUE z dnia 3 października 2019 r. C –260/18 Dziubak, pkt. 53, oraz wyrok TSUE z dnia 21 lutego 2013 Banif Plus Bank, C-472/11, pkt. 23, 27 i 35). Trybunał zwracał uwagę również na to, że Dyrektywa 93/13/EWG nie zmierza tak daleko, że ustanawia obowiązkowy system ochrony przed stosowaniem nieuczciwych warunków umowy przez przedsiębiorców, który wprowadziła na korzyść konsumentów. W konsekwencji w wypadku, gdy konsument woli nie powoływać się na ten system ochrony nie jest on stosowany. Konsument musi a fortiori mieć prawo do sprzeciwienia się objęciu ochroną, w ramach tego samego systemu przed szkodliwymi skutkami spowodowanymi unieważnieniem umowy (wyrok TSUE z dnia 3 października 2019 r. C–260/18 Dziubak, pkt. 54 i 55).
56. Dyrektywa 93/13/EWG opiera się na założeniu, że konsumenci pozostają słabszą stroną umowy oraz słabszą stroną procesu sądowego (motyw piąty Dyrektywy oraz artykuł 7. ust. 1 Dyrektywy). Należy zatem zapewnić mu odpowiednie środki ochrony dla dochodzenia roszczeń przed sądem. To założenie powoduje, że sąd ma obowiązek nie tylko badać z urzędu nieuczciwość postanowień umownych, ale także o stwierdzonej nieuczciwości poinformować konsumenta, a także przedsiębiorcę. Wymóg rzeczywistej ochrony prawnej praw jednostek wywodzących się z Prawa Unii Europejskiej, takich jak zagwarantowane

przez art. 47. Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, nakłada na sąd stwierdzający z urzędu nieuczciwy charakter warunku umownego obowiązek umożliwienia stronom postępowania kontradiktoryjnego przedyskutowania tej kwestii. (por. wyrok TSUE 21 lutego 2013 r. Banif Plus Bank Zrt C-472/11 pkt. 29 i 36). Podjęcie przez konsumenta decyzji co do tego, czy zamierza skorzystać z ochrony wynikającej z systemu Dyrektywy 93/13/EWG i dalej przepisów prawa krajowego implementujących Dyrektywę, zdaniem sądu pytającego, możliwe jest jednak jedynie wówczas, gdy zyska on świadomość nie tylko samej nieuczciwości warunku umownego, ale także skutków uruchomienia systemu ochrony tj. eliminacji nieuczciwych klauzul z umowy, dopuszczalności dalszego obowiązywania umowy oraz praw i obowiązków konsumenta, które wynikną z wykluczenia nieuczciwych warunków, względnie unieważnienia umowy.

57. Trybunał dokonując wykładni art. 6. ust. 1. Dyrektywy w wyroku z 3 października 2019 r. w sprawie C 260-18 Dziubak w pkt 66. wskazał, że jeżeli sąd krajowy stwierdzi nieuczciwy charakter warunku umownego, to jest on zobowiązany do odstąpienia od stosowania go, a wyjątek od tego zobowiązania jest przewidziany tylko wtedy, gdy konsument, po otrzymaniu informacji od tego sądu, nie zamierza powoływać się na nieuczciwy i niewiążący charakter warunku. Trybunał w tym orzeczeniu nie sprecyzował jednak zakresu obowiązku informacyjnego leżącego po stronie sądu. W szczególności, zdaniem sądu pytającego, istotne jest, czy ów obowiązek informacyjny dotyczy jedynie samego stwierdzenia nieuczciwości warunku, czy też konsekwencji prawnych, a dalej ekonomicznych, jakie to stwierdzenie niesie. Zdaniem sądu pytającego dopiero udzielenie pełnej informacji konsumentowi tj. o nieuczciwości warunku, względnie potrzebie unieważnienia umowy, a dalej o skutkach unieważnienia polegających konieczności zwrotu wzajemnych świadczeń

(oraz innych możliwych skutkach na tle prawa krajowego np. dotyczących przedawnienia) pozwoli konsumentowi na podjęcie rozważnej decyzji co do skorzystania z systemu ochrony.

58. W niniejszej sprawie, ale także w wielu innych sprawach dotyczących kredytów indeksowanych do waluty obcej toczących się przed sądami powszechnymi w Polsce, konsumenci są reprezentowani przez zawodowych pełnomocników, wyspecjalizowanych w tej problematyce. Niektóre podmioty zajmujące się doradztwem prawnym szeroko reklamują swe usługi w Internecie, zachęcając do kierowania spraw sądowych. Rynek usług prawniczych związanych z roszczeniami klientów banków staje się bardzo ekspansywny. Daje się zauważyć, że oto konsumenci, którzy nie mają pełnej świadomości swojej sytuacji prawnej, mogą zostać narażeni na podejmowanie decyzji procesowych bez pełnego rozeznania, polegając na sugestiach pełnomocników. Z drugiej strony przepisy krajowego postępowania cywilnego opierają się na założeniu zaufania klienta będącego stroną postępowania do jego pełnomocnika oraz zwalniają sąd z szeregu obowiązków informacyjnych w sytuacji, gdy strona procesu jest reprezentowana przez pełnomocnika. Sąd z całą stanowczością podkreśla, że nie ma w niniejszym postępowaniu jakichkolwiek podejrzeń co do działania przez pełnomocniczkę powodów na szkodę klientów. Wręcz przeciwnie – docenia wysokie kompetencje merytoryczne i zaangażowanie pełnomocniczki. Chodzi tylko o ustalenie, czy ryzyko oceny skutków prawnych pozytywnej decyzji konsumenta o skorzystaniu z systemu ochrony należy pozostawić samemu konsumentowi i jego pełnomocnikowi, zwalniając sąd z obowiązków informacyjnych. Może bowiem okazać się, że ocena tych skutków dokonana przez sąd oraz przez zawodowego pełnomocnika okaże się rozbieżna.

59. W sprawie w postępowaniu głównym zostało zgłoszone żądanie

stwierdzenia nieważności umowy kredytu, a dalej żądanie zwrotu wszystkich wpłat dokonanych przez konsumentów na rzecz banku. W świetle przepisów prawa krajowego stwierdzenie nieważności (unieważnienie) umowy wzajemnej rodzi obowiązek wzajemnego zwrotu świadczeń. Bank w tym postępowaniu nie zgłosił roszczenia zapłaty zwrotu wypłaconego kredytu. Poza tym, jak wskazano w opisie stanu faktycznego sprawy, Związek Banków Polskich na swej stronie internetowej zamieścił komunikat, w którym zasugerowano, że banki w razie unieważnienia umowy mogą domagać się nie tylko zwrotu wypłaconego kredytu, lecz także wynagrodzenia za korzystanie z kapitału za okres od uruchomienia kredytu do zwrotu środków. Zasadność tego roszczenia na gruncie przepisów prawa krajowego oraz braku wypracowanej doktryny i orzecznictwa wydaje się wątpliwa, choć nie można wykluczyć, że ocena ta ulegnie zmianie.

60. W ocenie sądu pytającego, podjęcie przez konsumenta decyzji co do żądania unieważnienia umowy możliwe jest dopiero wówczas, gdy zostanie on pouczony o wszystkich możliwych skutkach uwzględnienia w wyroku takiego żądania. Sąd stoi przed dylematem, czy pozostaje obciążony obowiązkiem informacyjnym co do skutków unieważnienia umowy, w tym również takich, które na gruncie aktualnej wykładni przepisów prawa wydają się wątpliwe, a także czy obowiązek informacyjny istnieje również wówczas, gdy konsument jest reprezentowany przez pełnomocnika.

61. Zdaniem sądu pytającego niezbędne jest dokonanie wykładni art. 6. ust 1. Dyrektywy co do zakresu obowiązków informacyjnych sądu w postępowaniach z udziałem konsumenta, aby możliwa była interpretacja przepisów krajowych regulujących postępowanie cywilne zgodnie z celem Dyrektywy. Sąd zauważa, że na gruncie przepisów prawa krajowego regulującego postępowanie cywilne brak przepisów

nakazujących wprost sądowi udzielanie konsumentowi informacji co do możliwych skutków udzielenia ochrony w systemie Dyrektywy. Możliwa jest jednak, zdaniem sądu, taka interpretacja niektórych przepisów postępowania (np. art. 156¹ kodeksu postępowania cywilnego), aby urzeczywistniała ona cele Dyrektywy, o ile obowiązek informacyjny sądu zostanie sprecyzowany w drodze dokonanej przez Trybunał wykładni.

Weronika Klawonn
Sędzia Sądu Okręgowego
w Gdańsku